

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА СУЧАСНОМУ
ЕПАПІ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
НА МІЖНАРОДНІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРИСВЯЧЕНОЇ 95-РІЧЧЮ ОНЕУ**

**СЕКЦІЯ
«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СТАТИСТИНОЇ
МЕТОДОЛОГІЇ І ПРАКТИКИ»**

ОДЕСА 2016

УДК 311.213.3:330.34
ББК 65.051

Сучасні проблеми статистичної методології і практики. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку національної економіки на сучасному етапі», Одеса 18-19 травня 2016 р. Одеса, ОНЕУ. – 2016. – 49 с.

Автори:

Підгорний А.З. – к.е.н., професор, завідувач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Вітковська К.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Готліб І.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Милашко О.Г. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Ольвінська Ю.О. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Піскун А.В. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Погорелова Т.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Самотоєнкова О.В. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Семенова К.Д. – к.е.н., доцент кафедри статистики Одеського національного економічного університету,

Тарасова К.І. – к.е.н., викладач кафедри статистики Одеського національного економічного університету.

У тезах доповідей наводяться результати дослідження науковців кафедри статистики щодо застосування сучасних статистичних методів для оцінки соціально-економічних процесів в Україні і окремих регіонах. Висновки та рекомендації авторів можуть бути корисними для викладачів, аспірантів і студентів, які займаються аналізом процесів, що відбуваються в суспільстві та економіці країни.

ЗМІСТ

Підгорний А.З. Перспективи демографічного розвитку України.....	4
Вітковська К.В. Вибірковий метод в аналізі диференціації доходів населення.....	10
Милашко О.Г. Сектор державного управління в системі національних рахунків	13
Ольвінська Ю.О. Методологічні аспекти вивчення рівня людського розвитку в Україні.....	16
Погорєлова Т.В. Місцеві бюджети України та статистичні методи їх оцінки	20
Піскун А.В. Статистичне оцінювання заощаджень сектору державного управління в Україні.....	26
Самотоєнкова О.В. Сучасний стан енергозабезпечення економіки України.....	31
Семенова К.Д. Використання регресійних моделей для оцінювання ризиків	36
Тарасова К.І. Оптимізація статистичного методу експрес-оцінки ризиків.....	39
Готліб І.Г. Статистичний аналіз сучасного стану безробіття в Україні....	43

*Погорєлова Т.В.,
к.е.н., доцент, Одеський національний
економічний університет*

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ ТА СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ЇХ ОЦІНКИ

Бюджет як явище в історії людського суспільства з'явився порівняно недавно – в епоху капіталізму, оскільки феодалізм не знав єдиного документа, який об'єднував би всі доходи і витрати держави. Сьогодні бюджет у всіх країнах світу є основою державних фінансів і основним фондом грошових коштів держави.

Статистика бюджету тісно пов'язана з процесом становлення держави і суспільства.

Термін "бюджет" набув поширення в офіційних документах на початку ХІХ в. У цей період бюджет позиціонувався як офіційний публічний звіт про фактично зібрані доходи і здійснені витрати. Подальший розвиток і ускладнення економічного і фінансового життя суспільства, посилення ролі держави вимагало переходу до визначення попередніх та прогнозних розмірів доходів і на цій основі здійснення видатків. Таким чином з офіційного звіту про доходи та витрати бюджет поступово перетворюється в документ, який відображав очікувані доходи і витрати країни.

Спочатку статистика бюджету обмежувалася реєстрацією абсолютної величини таких показників, як загальний розмір доходів, витрат, розмір податків, кількість платників податків і т.п. З появою очікуваних сум доходів і витрат стали використовуватися статистичні відносні показники виконання бюджету, структури доходів, структури витрат, відносних величин інтенсивності у вигляді розміру податку з одного платника, утримання однієї особи в притулку, лікарні та інше.

З кінця ХІХ століття статистика бюджету починає широко застосовувати динамічні ряди багатьох економічних показників: обсягів доходів, обсягів витрат, ставок податків та інших показників з подальшим обчисленням абсолютних і відносних показників динаміки.

Зі створенням земської статистики в царській Росії в останній чверті ХІХ століття починається розробка методології статистичного спостереження, зокрема вибіркового. Ці методи використовують для вивчення складу власників земель – платників податків.

На даний час склалася певна система статистичних показників і статистичних методів оцінювання виконання бюджету, обсягів доходів, витрат бюджету України, їх структури [1], [2], [3], [4], [5]. Розглянемо можливості використання статистичної методології для дослідження місцевих бюджетів України в сучасних умовах.

Як і в будь-якому статистичному дослідженні, в статистиці бюджетів існує три послідовні етапи дослідження бюджетних процесів: збір первинних статистичних даних про бюджети; зведення і групування первинної інформації;

аналіз отриманих зведених матеріалів і виявлення закономірностей й процесів, що відбуваються в бюджетній системі країни.

Вся процедура починається з визначення мети дослідження та формування відповідно мети статистично-інформаційної бази. Задля цього потрібно теоретично розкрити сутність місцевих бюджетів України, виявити взаємозв'язки з макроекономічними процесами, розробити систему показників, обрати методи розрахунків та джерела інформації. На другому етапі на підставі статистичної звітності та науково-практичних публікацій збираються та групуються статистичні дані про місцеві бюджети за певний період часу. Третій етап присвячено проведенню економіко-статистичного аналізу місцевих бюджетів України у вигляді експрес-оцінки та детального фінансово-статистичного аналізу бюджетів. Отримані результати візуалізуються (у вигляді графіків, таблиць) та інтерпретуються. На їх підставі здійснюється обґрунтування прийнятих рішень та визначаються перспективи розвитку бюджетів України [1], [5], [6], [7], [8].

Бюджет – складна економічна категорія, яка являє собою систему економічних відносин, що складаються в суспільстві в процесі формування, розподілу і використання централізованого грошового фонду країни, призначеного для задоволення суспільних потреб.

Найважливіше призначення бюджету є створення матеріальної основи для реалізації державою своїх функцій: економічної, соціальної, політичної та оборонної.

Під бюджетом розуміють план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду (ст. 2 Бюджетного кодексу) [9].

Згідно ст.5 п.1 бюджетного кодексу України бюджетна система складається з Державного бюджету та місцевих бюджетів. Бюджетами місцевого самоврядування визнаються бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань. До місцевих бюджетів належать обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування [9].

Таким чином, місцеві бюджети – це основний фінансовий план розвитку територіальних громад, районів і областей України.

На даний момент в Україні налічується майже 12 тисяч місцевих бюджетів (без місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим і м. Севастополя). Прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом мають 672 бюджети, в тому числі 24 обласних бюджетів, бюджет м. Київ, 173 бюджети міст обласного значення і 474 районних бюджетів [10].

Всі місцеві бюджети є самостійними, що забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом місцевих органів влади визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети.

Роль місцевих бюджетів у значній мірі визначається об'ємом перерозподілу валового внутрішнього продукту. Найпростішим статистичним розрахун-

ком в цьому випадку буде розрахунок відносної величини структури. Протягом останніх п'яти років (з 2011 р. по 2015 р.) частка витрат місцевих бюджетів у ВВП України поступово збільшувалася (з 13,9% до 15,4%), в той час як частка доходів знижувалася (з 6,5% до 5,5%). Завдяки таким розрахункам відносних величин структури можна оцінити не тільки процеси перерозподілу ВВП і Зведеного бюджету України, а й оцінити процеси децентралізації влади [11].

Слід зазначити, що в 2015 році в Україні здійснено перший етап фінансової децентралізації країни. Він полягав у прийнятті змін у Бюджетному та Податковому кодексах України, пов'язаних з передачею органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і закріпленням стабільних джерел доходів для їх реалізації. Відповідно до цих змін органам місцевого самоврядування розширені права при прийнятті рішень і надано повну бюджетну самостійність по наповненню своїх бюджетів і здійсненню витрат.

Аналіз місцевих бюджетів 2015 року показав, що реалізація реформи міжбюджетних відносин, незважаючи на песимістичні настрої під час її прийняття, дала позитивні результати [11], [12].

Надходження до загального бюджетного фонду в 2015 р. в порівнянні з 2014 р. збільшилися на 29,6 млрд. грн., або на 42,1%, тоді як за експертною оцінкою фахівців Міністерства фінансів України абсолютний приріст прогнозувався в сумі 22,4 млрд. грн. В результаті в 2015 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 99,8 млрд. грн., що на 16,0% вище, затверджених місцевими радами [10], [11], [12].

Як велось раніше, для вивчення складу бюджету доцільно використовувати статистичний метод групувань і класифікацій. В цілому, бюджет складається з надходжень і витрат, що формують бюджетні кошти України. Доходами місцевих бюджетів є кошти, які надходять в постійне користування на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність бюджету і фінансування його витрат. Існує чотири джерела доходів місцевих бюджетів України, а саме:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Статистичне визначення структури доходів місцевих бюджетів України в 2015 р. і 2014 р. показало, що вона в середньому змінилася на 5,1 в.п. Ліва частина надходжень і в 2014 р. і в 2015 р. припадала на податкові надходження – 86,2% і 79,7% відповідно.

Відзначимо, що дохідна частина будь-якого місцевого бюджету країни відображає результати роботи підприємств, організацій та інших суб'єктів господарювання, що діють на певній території, масштаби їх діяльності та обсяги доходів, частина з яких мобілізується в доходи місцевих бюджетів за рахунок податків, зборів та інших обов'язкових платежів. На формування місцевих бюджетів також впливає рівень доходів населення, які також є платниками податків. Значимість цього джерела доходів зростає в умовах розвитку підприємницької діяльності громадян.

Що стосується структури податкових надходжень, то можна відзначити помірну зміну структури (в середньому на 12,6 в.п. в 2015 р. в порівнянні з 2014 роком). В першу чергу це відбулося за рахунок зниження податку на фізичних осіб і зростання податку на місцеві податки і збори, а також акцизи.

За досліджуваний період істотних змін в структурі неподаткових надходжень місцевих бюджетів України не спостерігалось. У 2015 р. різко знизилася частка надходжень бюджетних установ (з 97% до 81%).

Використання динамічних рядів з обчисленням абсолютних і відносних показників динаміки дозволяє оцінити інтенсивність процесів, що відбуваються в бюджетній системі України. У 2012-2015 рр. обсяг надходжень збільшився на 24,1%, що становить приблизно 20,9 млрд. грн.

За допомогою обчислення середніх відносних швидкостей зростання доходів можна проаналізувати середні щорічні зміни, коефіцієнти випередження. Так, за досліджуваний період в середньому щорічно доходи місцевих бюджетів України збільшувалися на 5,5%. У 2012-2015 роках середня відносна швидкість росту неподаткових надходжень випереджала середню відносну швидкість росту податкових надходжень до 1,1 рази.

Застосування таких класичних методів статистики як групування, розрахунок відносних величин, зокрема структури, координації, інтенсивності дозволяє зробити такі висновки про витрати місцевих бюджетів України. У 2014 р. поточні видатки перевищили капітальні видатки місцевих бюджетів у 15,2 разів, а в 2015 р. – у 6,7 разів. Таке співвідношення свідчить про зниження капіталізації економіки країни та її регіонів.

Нагадаємо, що видаткова частина місцевих бюджетів відображає стан регіональної економіки, транспорту, житлово-комунального господарства, визначає напрямок витрат мобілізованих до бюджету коштів. До речі, в 2015 році на освіту з місцевих бюджетів України витрачали 29,8% від суми всіх витрат, а на одну особу – близько 2047 грн. Зросла частка витрат на виконання повноважень самоврядування, що свідчить про підвищення автономності місцевих бюджетів та кращому використанні бюджетних коштів на місцевому рівні. Частка витрат на житлово-комунальне господарство збільшилася з 1,9 відсотка до 4,5 відсотка, або на 7,0 млрд. грн., також зросла частка витрат на транспорт і дорожнє господарство з 1,4 % в 2014 році до 2,3 % у 2015 році, що склало 2,9 млрд. грн.[12].

Відомо, що головним прийомом статистики є порівняння. Якщо порівняти місцеві бюджети з державним бюджетом України, то можна дійти до таких висновків. Доходи державного бюджету на 1 людину більше, ніж доходи місцевих бюджетів в середньому в 4 рази. Витрати на душу населення державного бюджету перевищують душеві видатки місцевих бюджетів в середньому в 2 рази. Отже процеси реформування бюджетної системи потрібно продовжувати у напрямку децентралізації влади.

Слід зазначити, що при складанні бюджетів дотримуються принципу збалансованості, тобто бюджетні видатки повинні дорівнювати доходам. На практиці збалансованого бюджету не спостерігається майже не в однієї країні світу, навіть у високо розвинутих державах.

При дефіцитному бюджеті витрати перевищують постійні доходи бюджету, тобто податки і податкові надходження. Затвердження бюджету з дефіцитом дозволяється у разі наявності обґрунтованих джерел фінансування бюджету. Розглянемо динаміку дефіциту місцевих бюджетів України за 2006-2015 рр. Відповідно до звітності міністерства фінансів України, бюджет 2015 р. був профіцитним, тобто доходи перевищили витрати, більш ніж на 6 млрд. грн. [11].

Хотілося б приділити увагу такому аспекту статистичного дослідження місцевих бюджетів як візуалізація отриманих результатів. Арсенал форм і способів зображення результатів статистичного дослідження досить різноманітний. Найбільш поширеними є статистичні таблиці, де статистичні дані розміщені як певна систематизована інформація, що сприймається набагато швидше, ніж в текстовій формі.

Зображення статистичних даних у вигляді графіків і діаграм завдяки наочності підвищує сприйняття інформації, оскільки створює зоровий образ досліджуваного процесу. Особливо корисна ця форма, коли мова йде про порівняльний аналіз одночасно декількох показників в часі або просторі [13].

Табличні та графічні форми подання статистичної інформації про місцеві бюджети активно використовуються як в роботі органів державної влади, на підприємствах і організаціях у вигляді звітів, аналітичних записок, так і в публікаціях засобів масової інформації.

Зауважимо, що в умовах розвитку комп'ютерних та інформаційних технологій особливого значення набуває сучасна форма зберігання і зображення статистичної інформації із застосуванням геоінформаційних систем. Такі системи виступають як комп'ютерне реалізоване сховище кількісних і якісних знань про територіальні аспекти екологічних, економічних, демографічних та інших процесів в природі і суспільстві.

Таким чином, за допомогою класичних методів статистики проаналізовано обсяги доходів і витрат місцевих бюджетів, визначено та охарактеризовано їх структуру, динаміку, показано взаємозв'язок з основними макроекономічними показниками. За допомогою отриманих результатів висвітлено роль і значення бюджету для соціально-економічного розвитку областей України. Надалі, використовуючи кореляційно-регресійний аналіз можна виявити резерви підвищення доходів і раціональні шляхи їх використання.

Література

1. Підгорний А. З., Милашко О. Г. Статистика туризму: навчальний посібник / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко. – Одеса: ОНЕУ, 2014. – 204 с.
2. Семенова К. Д. Проблеми індексного аналізу економічних показників / К. Д. Семенова // Вісник соціально-економічних досліджень : Збірник наукових праць. Вип. 35. – 2009. – С. 453-457
3. Ольвінська Ю. О., Мельник І. О. Аналіз формування державного бюджету України. [Текст]. / І. О. Мельник, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : мат. конф. – Одеса, ОНЕУ. – С. 109-113.

4. Державні та місцеві фінанси. Бюджетний процес: навч. посіб./ К. М. Бліщук, Л. Р. Михайлишин. – Львів, 2011. – 176 с.
5. Погорелова Т. В. Статистичні методи оцінювання фінансової діяльності підприємств та організацій / Т. В. Погорелова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2007. – Вип. 25. – С. 276-282.
6. Тарасова К. І. Використання статистичної методології в оцінюванні внутрішніх ризиків підприємств / К. І. Тарасова // Статистичні методи оцінки соціально-економічного розвитку країни і регіонів. Міжнародна науково-практична конференція «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях» (Одеса 22-23.04.2015). – Одеса: ОНЕУ, 2015. – С. 31-36.
7. Погорелова Т. В. До питання статистичного оцінювання ефективності банківської системи України / Т. В. Погорелова // Вісник соціально-економічних досліджень : Збірник наукових праць. Вип. 4. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – С. 73-79
8. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону: монографія / [АЗ Підгорний, КВ Вітковська, ОГ Милашко, ТВ Погорелова, ТС Корольова та ін.] - Одеса: АТЛАНТ, 2012. – 303 с.
9. Бюджетний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
10. Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet>
11. Ціна держави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://costua.com/budget>
12. Бюджетна децентралізація – 2015 та її результати. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/1674>
13. Милашко О. Г., Семенова К. Д. Використання графічного методу в соціально-економічних дослідженнях / О. Г. Милашко, К. Д. Семенова // Якість освіти: фактори формування і технології підтримки: матеріали науково-методичної конференції. – Одеса: ОНЕУ, 2013. – С. 99-102.